

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 12 (2023/Kış), ss. 3-25.

Geliş Tarihi: 28 Eylül 2022

Kabul Tarihi: 11 Ocak 2023

Araştırma Makalesi/Research Article*

I. Dünya Savaşı Sırasında Sansür ve İzmir’de Bir Casusluk Olayı

Serpil SÜRMEİ**

Öz

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda ordunun savaş hazırlıklarını ve askeri hareketlerini tehlikeye sokacak her türlü istihbarat faaliyetlerine karşı aldığı en önemli tedbirlerden biri, ülkedeki tüm haberleşmeye ve basına ordu hakkında yayın yasağı getiren sansür uygulaması olmuştur. Başta İstanbul olmak üzere önemli mevkilerde sansür merkezleri kurulmuş, özellikle casusluk ve propaganda faaliyetleri bu merkezlerde görev yapan sansür memurlarınca büyük bir dikkat ve hassasiyetle takip edilmiştir. Bu sayede savaşın sonlarında İzmir’de Hacı Yorgaki adlı bir Rum avukat vasıtasıyla şehrin İngiliz asıllı Levanten ailelerinden biri olan Hadkinsonların casusluk yaptıkları anlaşılmış ve başında Percival Hadkinson’un bulunduğu büyük bir casusluk şebekesi ortaya çıkarılmıştır. İzmir’de yürütülen takibat sonunda yakalanan casusların ev ve iş yerlerinde yapılan aramalarda gizli mürekkeple yazdıkları yazışmalar ele geçirilmiştir. Casuslar tutuklanarak İstanbul’a götürülmüş ve Divan-ı Harbe verilmişlerdir. Uzun süren bir yargılamadan sonra Divan-ı Harp, Hadkinsonlar hakkında casus değil muhbir oldukları yönünde karar vermiştir. Suç Hacı Yorgaki’nin üstünde kalsa da nihayet hepsi Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasıyla serbest bırakılmış ve İzmir’e dönmüşlerdir. Türk İstiklal Savaşı’nın kazanılmasıyla Hadkinsonlar İzmir’i terk ederken, Yunan işgali sırasında birçok Türk ve Müslüman ocağı söndüren Hacı

---

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Prof.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, (s.surmeli@omu.edu.tr), (0000-0002-4406-2735).

Yorgaki, İzmir Divan-ı Harbi'ne verilmiş, bu defa idam sehpasından kurtulamamıştı.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı'nda İzmir, I. Dünya Savaşı'nda Casusluk, Sansür ve Casusluk, Hadkinson Ailesi

Censorship and an Incidence of Espionage in İzmir During World War I

Abstract

One of the most important measures taken by the Ottoman Empire against all kinds of intelligence activities that would endanger war preparations and military actions of the army during World War I was censorship that imposed a ban on all communications and the press in the country about the army. Censorship centres were established in important places, especially İstanbul, and especially espionage and propaganda activities were followed with great care and sensitivity by censorship officers working in these centres. In this way, towards the end of the war, it was understood that Hadkinsons, one of the English-born Levantine families of the city, were carrying out espionage activities through a Greek lawyer named Hacı Yorgaki in İzmir and a massive espionage network led by Percival Hadkinson had been uncovered. During the searches made in the house and workplaces of the spies caught as a result of the proceedings in İzmir, correspondence written in secret ink was caught. The spies were arrested, taken to İstanbul and to the Court of War. After a long trial, the Court of War decided that the Hadkinsons were informers, not spies. Although the blame was put on Hacı Yorgaki, they were released with the signing of the Armistice of Mudros and they returned to İzmir. While the Hadkinsons left İzmir after the War of Independence was won, Hacı Yorgaki, who destroyed the families of many Turks and Muslims during the Greek occupation, was sent to İzmir Court of War and he could not escape execution this time.

Keywords: İzmir in the World War I, Espionage in the World War I, Censorship and Espionage, Hadkinson Family

Giriş

I. Dünya Savaşı 1914 Temmuz’undan itibaren Avrupa’da yayılmaya müsait bir ortam hazırlarken, savaşın çekim alanının giderek genişlemesine yol açan askeri ve siyasi şartlar Osmanlı Devleti’nin kaderini de büyük ölçüde belirlemişti. Rusya’nın 31 Temmuz 1914’te genel seferberlik ilanını bir savaş nedeni sayan Almanya 1 Ağustos’ta Rusya’ya savaş açmış, 2 Ağustos’ta da Osmanlı Devleti ile gizli bir ittifak antlaşması imzalamıştı. Antlaşmanın imzalandığı gün 3 Ağustos’ta yürürlüğe girmek üzere seferberlik ilan eden Osmanlı Devleti, ülkedeki tüm haberleşmenin Harbiye Nezareti emriyle sansür edileceği, İstanbul ve önemli mevkilerde sansür merkezleri kurulacağına dair bir sansür talimatnamesi yayınlanmış, sansür işlerinde çalışan memurların görev, hizmet ve yetkileri, sansürün ne şekilde yapılacağına dair kararlar, haberleşme, özel ve resmi yazılarla, dışarıya gidecek gayr-ı resmi ve resmi yazılar, resmi ve gayr-ı resmi telgraflar, içinde kıymetli evrak bulunduran mektuplar, posta paketleri, kitaplar, risaleler ve basınla ilgili uygulamalara talimatnamede yer verilmişti¹. Yine seferberliğin ilan edildiği gün, ordu hakkında basına yayın yasağı getiren karar kabul edilmişti. Buna göre İstanbul ve vilayetlerde günlük veya haftalık çıkan gazetelerde ordunun durumu ve askeri personel hakkında hiçbir şekilde haber yapılamayacak aksine hareket eden gazeteler hiçbir isim altında yayınlanamayacağı gibi sahipleri de memleket ve millete ihanet etmiş addedilerek haklarında ona göre ceza-i işlem uygulanacaktı². Bu kararın alınmasından sonra gazete ve dergilerde 7 Ağustos’tan itibaren başlayacak sansür uygulamasına 6 Ağustos’ta bir talimatla açıklık getirilerek Matbuat Genel Müdürlüğü’ne bildirilmişti³.

Bu arada seferberliğin ilanıyla merkez karargâh kurularak, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti birincisi harekât, ikincisi istihbarat, üçüncüsü ulaştırma olmak üzere üç şube şeklinde yeniden teşkilatlandırılmıştı. İkinci şube olarak adlandırılan istihbarat şubesinin görevi; istihbarat, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine Avrupa cephelerindeki askeri harekât, ülke ve orduyu ilgilendiren konular, basın ve yayınlardaki önemli yazıların özeti,

¹ *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2013, ss.119-126.

² *A.g.e.*, s.26.

³ *A.g.e.*, s.31-32; “Bir Tebliğ”, *Tanin*, 25 Temmuz 1330/7Ağustos 1914, No:2020, s.3; “Tebliğat-ı Resmîye”, *Tasfir-i Efkâr*, 25 Temmuz 1330/7 Ağustos 1914, No: 1161, s.4.

ajans ve basına verilecek tebliğler ve diğer havadisler, casusluk ve propaganda işlerine ait önemli meseleler hakkında sözlü bilgi vermek, orduya, ajansa ve basına haber hazırlamak, yayınları ve haberleşmeyi kontrol etmekte⁴.

Savaş sırasında sansür heyetlerinin görevi özellikle casusluk ve propaganda faaliyetlerini takip etmek açısından oldukça önemli, dikkat ve hassasiyet gerektiren bir işti. Bu nedenle sansür talimatnamesinde yer aldığı üzere heyetlerin dil bilen subay ve astsubaylardan, bunların yetersiz veya olmaması durumunda mülkiye memurlarından gereği kadar alınarak oluşturulacak, askerin bulunmadığı yerlerde sansür görevi mahalli hükümetin en büyük amirinin idaresi altında teşkil edilecek bir heyet tarafından yerine getirilecek ve bütün sansür heyetlerine tercihen emekli subaylardan bu işe elverişli olanlar tayin edilecekti⁵.

Hükümet bütün mektuplar için sansüre tabi olacak dillerin Arapça, Ermenice, Rumca, Musevice, Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Bulgarca ve Macarca olduğuna, Farsça mektupların sadece İstanbul, Bağdat, Basra, Samarra, Kerbela, Hanekin, Hille, Hindiyi ve Necef'teki posta merkezleri tarafından kabul edileceğine ayrıca Arapça, Ermenice, Rumca, Musevice ve Fransızca için her tarafta sansür uygulamasına gerek olmadığına İstanbul, Edirne, İzmir, Ankara, Konya, Sivas Erzincan, Diyarbakır, Bağdat, Basra, Şam ve Halep merkezlerinde bu dillere aşina sansür memurlarının ihtiyaca göre görevlendirilmesine karar vermişti⁶. Yine Sansür Talimatnamesine göre İstanbul'daki sansür heyeti Merkez Kumandanlığı vasıtasıyla Genel Karargâh İstihbarat Şubesinin, mevkidekiler muntıklarındaki askeri kumandanların, toplanma muntıklarında ise ordu kumandanlarının emrine tabi olarak çalışacaklardı. İki den fazla sansür memurunun bulunduğu merkezlerde mutlaka amir olarak bir üçüncüsü tayin edilecek ve bu heyetin müfettişi olacaktı. Sansür memurları sadece kendi müfettişleriyle, sansür müfettişleri de doğrudan doğruya tabi oldukları muntikanın askeri kumandanıyla muhabere edebileceklerdi⁷.

⁴ Kâzım Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik?* 2, Emre Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 154-155, 160-162.

⁵ *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, s.119.

⁶ A.g.e., s. 122.

⁷ A.g.e., ss.119-120.

Bu arada daha savaşın başlangıcında sansür heyetlerinde görevli dil bilen Türklerin azlığı dikkat çekmekte, İstanbul’da üç merkezde kurulan İstanbul, Galata ve Beyoğlu Sansür Merkezlerinde görevli personel sayısı bu durumu açıkça ortaya koymaktaydı. İstanbul Sansür Merkezi’ne bakıldığında toplam 47 kişi olan personelden 5’i Musevi, 1’i Rum 12’si Ermeni iken, Galata Sansür Merkezinde toplam 14 kişiden 5’i Musevi, 1’i Rum, 3’ü Ermeni, Beyoğlu Sansür Merkezi’nde ise toplamı 3 olan görevlisinden üçü de Ermeni idi ki, savaş sırasında bazı casusluk olaylarının yaşanması bu durumun büyük sakınca yarattığına işaret eden bir göstere olacaktı⁸.

1. İstanbul Askeri Sansür Müfettişliği

İstanbul Askeri Sansür Müfettişliği o sırada Posta Telgraf Nezareti binası olan Merkez Postanesi’nin ikinci katında köşedeki bir odada, sansür memurları da nezaretin toplantı salonu olarak kullandığı büyük salonda görev yapmaktaydı. Gazete ve telgraf sansür memurları gece gündüz nöbetleşe müfettişlik odasında, mektup sansürlerine bakan memurlar da büyük salonda devletin sansür talimatnamesinde mezun kıldığı lisanlara göre ayrılmış masalarda çalışırlardı. Koli işlemleri, kıymetli paketler ve gelen mektupları sansür etme işi Galata Postanesi’nde görevli memurlara aitti⁹. İstanbul Askeri Sansür Müfettişliğinde görevlendirilen isimler arasında Tanin Gazetesi’nin yazı heyetinde yer alan Ahmet Hilali (Sıyman), Sabah Gazetesi Tahrir Müdürü Hasan Bedrettin, Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde musahhah olarak çalışan Giritli İhsan, ileri Fransızcası dolayısıyla Osmanlı Bankası’nda memuriyete, Fransızca Cin Dergisi’ni çıkarmak suretiyle, amatör gazeteciliğe, 1918’de ise sansür heyetinde beraber çalıştığı arkadaşı Ahmet Hilali Bey’in aracılığıyla Tevhid-i Efkâr Gazetesi’nde profesyonel gazeteciliğe başlayan Ahmet Cemalettin (Saraçoğlu), Jandarmanın Dairesi Baş Tercümanı Fazıl, Muhittin (Akyüz) Paşa’nın oğlu Mehmet Ziyaettin, Türk sinema tarihinde Bican Efendi karakteriyle ünlü tiyatro ve sinema oyuncusu Hüseyin Şadi (Karagözoğlu) Beyler yer almaktaydı¹⁰.

⁸ Vahdet Keleşyılmaz, “I. Dünya Savaşı’nda Ulusal Güvenlik ve Dil Bilir Eleman İhtiyacı”, Askeri Tarih Bülteni, 25/48 (Şubat 2000), s. 144.

⁹ “Harb-i Umumi’nin Son Senesinde İzmir’de Yakalanan Rum Avukat Hacı İngilizlerin Bir Casusu İdi...” *Haftalık Yeni Gazete*, 23 Eylül 1926, No: 19, s.3.

¹⁰ Ahmet Cemalettin Saraçoğlu, *Gazeteler, Gazeteciler ve Olaylar Etrafında Mütareke Yıllarında İstanbul*, Haz: İsmail Dervişoğlu, Kitabevi, İstanbul, 2009, ss. 10, 39, 156-158, 166, https://wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Şadi_Karagözoğlu (Erişim: 22.5.2022)

Rumca gazete ve mektuplar Ahmet Hilali Bey başta olmak üzere Giritli İhsan, Hasan Bedrettin, Mehmet Ziyaettin ve Fazıl Beyler tarafından sansür edilirdi ki Fazıl Bey Rumca dışında Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizceye tamamen vakıftı. Ahmet Cemalettin Bey ise telgraf sansürü olarak görev yapmaktaydı¹¹. Mektup ve gazeteler yoluyla casusluk yöntemlerine karşı müfettişlikteki sansür memurları oldukça dikkatliydi. Rumca masasından Mehmet Ziyaettin Bey şüphelendiği bir gazetenin bandında ütü ile Rumca gizli yazılar ortaya çıkararak önemli bir casus şebekesinin yakalanmasında başlıca rol oynamıştı¹².

2. İzmir’de Casusluk Olayıyla İlgili Gelişmeler ve İstanbul Askeri Sansür Müfettişliği

Savaşın son yıllarında İzmir’de Hacı Yorgaki isimli aynı zamanda tüccarlık yapan bir Rum avukat daha önce tanışıklığı olan Komiser Cemil Bey’i bir gün mağazasına davet ederek biraz sohbet ettikten sonra para kazanmak isteyip istemediğini sorar ve “kim istemez?” cevabı üzerine bu işi etraflıca görüşmek üzere yeniden buluşmaya karar verirler. Bu buluşmalarında Hacı Yorgaki, Cemil Bey’e tüccar adamlar olarak piyasa ve nakliyatla ilgilendiklerini, İstanbul’a gidip kendisine bu hususta mektup yazarak bilgi vermesini, kendisine her ay veya haberin değerine göre para vereceklerini söyler¹³. Hacı Yorgaki, göndereceği mektupları sıradan bir mürekkeple, selam ve kelamla doldurduktan sonra kendi yazacaklarını vereceği bir şişe suyla yazmasını, bununla yazdıklarının hiç belli olmayacağını belirtir. Komiser Cemil Bey’in, “Yani hükümet ve ordunun zararına bir şey istemiyorsunuz?” sorusuna hayır cevabını veren Hacı Yorgaki, vereceği bilginin sadece memleket içinde olup bitenler hakkında olacağını, herhangi bir adamı istasyon ve limanlarda bulundurarak da haber alabileceğini ancak kendisine para kazandırmak istediğini söyler ve bunun üzerine Cemil Bey işi kabul eder. Hacı Yorgaki, Cemil Bey’in işi kabul etmesiyle kendisine tüccar olmadığı için bilemeyeceğini bu gibi haberlerin tüccarlar arasında gizli tutulduğunu, vereceği haberlerin birinin duyması veya mektubun başka bir tüccarın eline geçmesi halinde kazanacaklarını değil kazanma ümidini de kaybedeceklerini bunun zararının kendine de dokunabileceği uyarısında

¹¹Saraçoğlu, A.g.e., ss.154-155, 157.

¹²A.g.e., s.156.

¹³ Aziz Hüdaî Akdemir, “Bizde Casusluk” *Tan*, 3 Eylül 1935, S:134-3437, s. 4.

bulunmayı ihmal etmez. Cemil Bey, bu sözleri dinledikten sonra mektupları nasıl yollayacağını sorar. Hacı Yorgaki mektupları kendisinin değil, oradaki bir adamları vasıtasıyla gönderileceğini belirtir. Cemil Bey’in mektupları vereceği adamın adresini istemesi üzerine önce İstanbul’a gidip ilk mektubu yollamasını, sonra adamın adresini vereceğini, gizli mürekkep konusunda da onu şimdilik limon suyu veya kaynamış pirinç suyuyla kendisinin yaparak, mektubu bu suyla yazmasını, daha sonra ona başka bir mürekkep göndereceğini söyler. Cemil Bey, kabul ettiği görevin karşılığı olarak Hacı Yorgaki’nin verdiği 100 lirayı alarak İstanbul’a gider. Ancak Cemil Bey bu durumdan şüphelendiği için İstanbul’a gelir gelmez Erkân-ı Harbiye Umumiye Riyaseti İstihbarat Şubesi Müdürü Yarbay Seyfi (Düzgören)¹⁴ Bey’le görüşerek olayı olduğu gibi anlatır. Seyfi Bey Cemil Bey’in bu hareketini takdir ettikten sonra *“Siz aldığınız işe devam ediniz. İlk olarak şu bilgileri veriniz.”* dedikten sonra kendi düzenlediği malumatı Cemil Bey’e verir. Cemil Bey bu bilgileri Hacı Yorgaki’nin söylediği şekilde yazarak gönderir. Kendisine ulaşan bu bilgileri kıymetli ve ümit verici bulan Hacı Yorgaki birkaç gün sonra Cemil Bey’in bundan sonra mektuplarını teslim edeceği İstanbul’daki adamın ad ve adresiyle bir şişe gizli mürekkep gönderir. Cemil Bey, ad ve adresi Yunan Konsolosluğu Baş tercümanı Karamanlı Yorgi Marmara Oteli olan bu kişiyi bularak Seyfi Bey’in düzenlediği raporları vermeye başlar. Hacı Yorgaki raporları pek beğendiğinden bir ay geçer geçmez tekrar 100 lira yollayarak teşekkür ettikten sonra bu yolda devam etmesini ister ve bu oyun bir süre devam eder. Sonra Hacı Yorgaki Cemil Bey’den bir tüccardan ziyade bir düşman erkân-ı harbiyesinin işine yarayacak bilgiler sormaya ve istemeye başlar. Bunun üzerine Seyfi Bey bu pandomimaya son verip Hacı Yorgaki’yi işleten merkezi bulma zamanının geldiğine karar vererek İzmir’e gider¹⁵. Ayrıca İstanbul Askeri Sansür Müfettişliğinden bir heyetin de İzmir’e gitmesini onaylar¹⁶. Dahiliye Nazırı Talat Bey Aydın Valisi Rahmi Bey’e 19 Eylül 1916’da bir yazı göndererek Karargâh-ı Umumice İzmir’de mevcudiyeti tespit edilen casusluk şebekesinin ortaya çıkarılması için Başkumandanlık Vekâlet’inin emriyle

¹⁴ Şevket Seyfi (Düzgören): Savaş sırasında yeniden teşkilatlandırılan Başkumandanlık Vekâleti ve Genel Karargâh bünyesindeki makamlardan biri olan İstihbarat Şubesi Müdürlüğü’ne 2 Aralık 1914’te atanmış savaş sonuna kadar bu görevde kalmıştı. (Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s.181.)

¹⁵ Akdemir, “Bizde Casusluk”, *Tan*, 4 Eylül 1935, S:135-3438, s.4.

¹⁶ “Harb-i Umumi’nin Son Senesinde İzmir’de Yakalanan Rum Avukat Hacı İngilizlerin Bir Casusu İdi...” *Haftalık Yeni Gazete*, 23 Eylül 1926, No: 19, s.3.

Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Yarbay Seyfi Bey'in maiyetine Emniyet-i Umumiye Birinci Şube Müdürü Mehmet Bey'le Komiser Mustafa Efendi ve daha birkaç polis memurunun verilmek suretiyle İzmir'e gönderildiğini, meselenin sürat ve emniyetle halli için kendisine her türlü kolaylığın gösterilmesini ve meselenin mahiyetinden ilgili memurine bahsedilmemesini¹⁷ kesin bir dille bildirir.

O sırada İstanbul Askeri Sansür Müfettişliği İstanbul Beyoğlu'nda oturan Kosti Manos, Haydarpaşa Tren İstasyonu'nda Nikola Manos, Penayot Manos, Maryos Manos ve savaşın ilanı üzerine Romanya'ya giden ve orada ikamet eden Kendibas Teodosyadı'nın Osmanischer Lloyd Gazetesi'nin bandrolü içine gizli yazı ile ordunun askeri harekâtları hakkında malumat vermek suretiyle casusluk yapan¹⁸ Manos Kardeşler olayıyla meşgul ve bu işin en had ve hareketli devresinde iken yeni bir casusluk olayıyla daha karşı karşıya kalır. İstihbarat Şubesi'nin karar ve onayı üzerine Askeri Sansür Müfettişi Yüzbaşı Muhittin Bey, riyaseti altında beş-altı kişiden oluşan bir heyet hazırlar ve heyetle beraber bir gece gizlice vapurla İzmir'e hareket eder¹⁹.

3. Casusluk Olayının Ortaya Çıkarılışı

Seyfi Bey İzmir'e geldiğinde Vali Rahmi Bey²⁰ ile görüşerek durumu anlatır. Ancak Rahmi Bey'in "İzmir'de bir tek casus yoktur ve olamaz" sözüyle verdiği şiddetli tepki karşısında kalır. Validen gerekli desteği alamayan Seyfi Bey ve İstanbul Askeri Sansür Müfettişlik heyeti İzmir Askeri Sansür Müfettişi Cami (Baykut) Bey'in²¹ yardımcılarıyla harekete geçer²².

¹⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): DH. KMS. 00041.00032.001 (Seyfi Bey'le İzmir'e giden memurlardan biri Şadi diğeri Mehmetçe Beylerdi. (Akdemir, A.g.e., s. 4.)

¹⁸ Abdullah Lülecı, I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918), (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2014, ss.55-56.

¹⁹ "Harb-i Umumi'nin Son Senesinde İzmir'de Yakalanan Rum Avukat Hacı İngilizlerin Bir Casusu İdi..." *Haftalık Yeni Gazete*, 23 Eylül 1926, No: 19, s.3.

²⁰ Mustafa Rahmi (Arslan): İzmir'e 19 Eylül 1913'te vali olarak atanmış, bu görevini 24 Ekim 1918'e kadar sürdürmüştü. (Ahmet Mehmetefendioğlu, "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi,1/3.1993, s.347.)

²¹ Abdulkadir Cami (Baykut): Türk asker ve siyaset adamı. (Biyografisi için bkz: Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara,1995, ss.127-129)

²² Saraçoğlu, A.g.e., s.158.

Seyfi Bey, posta dağıtıcısı olarak kılık değiştiren bir memurunu Hacı Yorgaki adına yazılmış bir mektubu vermek üzere mağazasına gönderir. Yorgaki’nin mektubu kime götüreceği veya Yorgaki’den mektubu kimin alacağını gözlemek için de ikinci bir memur görevlendirir. Çok geçmeden Robert Hadkinson Yorgaki’nin mağazasına gelir, mektubu alıp götüreceği sırada mağaza basılır. Bu arada Hadkinsonların²³ evine de baskın düzenlenerek Robert Hadkinson’un oğlu Percival Hadkinson da dahil olmak üzere beş kişiden ibaret olan aile fertlerinin hepsi tutulur, müstahkem mevki binasına götürülerek hapsedilir²⁴. Aile ilk sorguyu cevapsız bırakır ve suçlamayı reddeder. Seyfi Bey gece Robert Hadkinson’u alarak evine gider, yapılan aramada eczane haline sokulan bir oda olduğu görülür ve dolaplardan birinde içi gizli mürekkep dolu bir şişe ele geçirilir. Seyfi Bey’in bu şişenin ne olduğu sorusu üzerine Robert Hadkinson oğlu Percival’in gizli bir yazı formülü bulduğunu, onunla bir şeyler yazdığını, bu şişenin de o olduğunu söyler. Seyfi Bey’in, oğluna gizli yazılı mektuplar gelip gelmediği sorusu üzerine geldiği, nasıl hallediyor sorusu üzerine de *“Orasını siz daha iyi biliyorsunuz”* cevabını verir. Seyfi Bey’in *“Açık konuşunuz. Siz ecnebi tebaasısınız. Korkmayın casus cezası görmezsiniz. Doğru söylemekle ailenizi uzun müddet mevkuf kalmaktan kurtarmış olursunuz”* sözleri üzerine oğluyla görüşmek istediğini söyleyen Robert Hadkinson’un yanına gece Percival Hadkinson kaldırılarak getirilir. Babasının *“Oğlum bunlar her şeyi öğrenmişler. Ben bildiklerimi söyledim sen de söyle”* sözlerine *“Söylenecek bir şey yok”* karşılığını verir ve babasının ısrarına rağmen konuşmaz²⁵.

---

²³ Hadkinson Ailesi: Hadkinsonlar İzmir’ in İngiliz asıllı Levanten ailelerinden biri olup Robert Hadkinson 1815 Malta doğumlu Charles Hadkinson’un oğlu olarak, 17 Kasım 1840’da İzmir’de dünyaya gelmiş, 1846 İstanbul doğumlu Anna Elizabeth Keun ile evlenerek, 1870’de doğan Percival Hadkinson dahil dokuz çocuğu olmuştu. Aile İzmir ve çevresinde yağ ve madencilik sektörüne yatırım yaparak şehrin zengin Levanten girişimcileri arasında yer almıştı. Robert Hadkinson ilk yağ fabrikasını Ayvalık’ta 1870’lerin ortasında kurmuş, birkaç yıl içinde deniz kıyısında fabrika sayısını artırmış, iki ay çiçeği, dört susam, altı pamuk tohumu ve on zeytinyağı fabrikasıyla Batı Anadolu’nun en büyük yağ üreticisi haline gelmişti. Ayrıca Men-teşe Sancağı’nın Menderes Dağı’nda, oğlu Percival Hadkinson’un da aynı yerin Ovacık mevkiinde manganez madeni, Edward Hadkinson’un Göztepe ve Karataş’ta maden şirketi, kireçtaşı ocağı ile Ören ve Ödemiş’te gümüş madeni işletmeleri bulunmaktaydı. (Nurdoğan Taçalan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, 1971, ss.83-84; V. Necla Geyikdağı, *Foreign Investment in the Ottoman Empire International Trade and Relations 1854-1914*, I.B. Tauris Publishers, London- New York, 2011, s. 133; Ahmed Hamdi, “Anadolu Madenleri Hakkında Tedkikat”, *Türkiye İktisat Mecmuası*, 25 Ağustos 1339/1923, No:25, s.198; www.ancestry.com Robert Hadkinson (Erişim:1.6.2022)

²⁴ Akdemir, “Bizde Casusluk”, *Tan*, 4 Eylül 1935, S:135-3438, s.4.

²⁵ A.g.y. s.4.

Bu arada İstanbul Askeri Sansür Müfettişliği Heyeti Hacı Yorgaki'nin yazıhanesinde yaptıkları aramada evrak yığınları arasında Komiser Cemil Bey'in erkân-ı harbiyeden alıp gönderdiği mektupları, yabancı bir mektup, asit dolu küçük bir şişe, ucunda hiç kullanılmamış gibi yeni duran demir uçlu bir kalem bulurlar²⁶. Hacı Yorgaki bu durum karşısında yalan söylemeye gerek duymaz, her şeyi Hadkinsonların yaptığını, kendisinin bir vasıta ve onların kuryesi olduğunu itiraf eder²⁷.

Seyfi Bey, Hadkinsonların evinde bir şişe gizli mürekkepten başka bir şey bulamaması, Percival Hadkinson'un da hiçbir şey konuşmaması üzerine daha detaylı arama yapmak için tekrar Hadkinsonların evine gider. Bu defaki aramada çalışma odasındaki yazı masasının gizli bir bölmesinde daktilo edilmiş bir rapor bulunur. Rapor İngilizce olarak o sırada Adalar Denizi'nde İngiliz İstihbarat şefi Smith²⁸ adına yazılıdır. Bu rapor dışında yazı masasının gizli bölmelerinde daha başka raporlar da ele geçer ve raporların altında Percival Hadkinson'un imza yerine İ ve S harflerini kullandığı görülür.

Seyfi Bey'in Percival Hadkinson'a raporlarını ve imzalarını gösterdiğinde önce sessiz kalan sonra *"Evet, bunların hepsi benimdir. Makineyle kendi elimle yazdım"* sözleriyle çözülen muhabatına *"Ajanlarınız kimlerdir? Raporları kime gönderiyordunuz?"* sorularını yönelten Seyfi Bey yine karşılığını sessizlik olarak alır. Percival Hadkinson gece yarısı Seyfi Bey ile görüşmek ister. Bu görüşmede *"Kimlerden malumat aldığımı sormuştunuz"* diye söze başlayan Percival Hadkinson, *"Ben malumat almak için ajan kullanmaya ihtiyaç duymadım. Tramvaylarda, kahvelerde, vapurda subay ve memurların çok buldukları yerlerde Türkçe bilmez bir yabancı kılık ve durumu alır kulak kabartırım. Buralardan her türlü bilgi toplamak mümkündür."* sözlerine Seyfi Bey, *"Trommer Paşa'nın teftişine dair son bir raporunuz var"*²⁹. *Bunu hiçbir subay bilmez ki*

²⁶ "Harb-i Umumi'nin Son Senesinde İzmir'de Yakalanan Rum Avukat Hacı İngilizlerin Bir Casusu İdi..." *Haftalık Yeni Gazete*, 23 Eylül 1926, No: 19, s.3.

²⁷ Akdemir, A.g.y. s.4.

²⁸ Clifford Edward Heathcote-Smith:1908'de İzmir'e konsolos yardımcısı olarak atanmış, görevine 1915'te aynı görev unvanıyla Selanik'e atanana kadar devam etmişti. Burada 1918'e kadar konsolos yardımcılığını sürdürmüş, resmiyetteki görevi bu olmasına rağmen asıl işi Midilli'deki istihbaratı yönetmek olmuştur. (Compton Mackenzie, *Gallipoli Memories*, Duple-day and Dorend Company, Garden City-New York, 1930, s. 242; Mehmet Hasan Bulut, *İngiliz Deroiş Yeni Türkiye'nin Doğuşu ve Aubrey Herbert*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.300)

²⁹ 1916 yılı ortalarında İzmir savunmasında görev yapan mevcut bataryaları takviye etmek için bir Macar Topçu Bataryası gönderilmesine karar verilmiş, 15 Eylül 1916'da deniz yoluyla

onun ağzından almanız kabil olsun” şeklinde verdiği karşılığa da “Ha... Onu da Trommer Paşa’nın yaveri olan Alman subayından aldım³⁰. Yaver bir gazine başka bir Alman subayıyla konuşuyordu. Türkiye’de kendilerinden başka Almanca bilen yokmuş gibi açık ve oldukça yüksek sesle konuşuyorlardı. Dinledim ve oradan çıkar çıkmaz not ettim.” sözleriyle cevap verir. Ancak raporları kime gönderdiği sorusunu cevapsız bırakır, tekrar hapse götürülür, ertesi gün yine gece yarısı görüşme isteğinde bulunarak raporlarını Smith’e gönderdiğini söyler. Onun her yirmi dört saatte bir gece yarısı bir tek söz söyleyerek tahkik işini uzatması bu işle görevli memurları sınırlendirmekle birlikte Hacı Yorgaki’nin verdiği bilgiler, Percival Hadkinson’un boş bıraktığı yerleri doldurur.

Hacı Yorgaki yazıhanesinde yabancı bir mektup ele geçirilince mektubu kimden aldığı sorusuna bir subaydan cevabını vermiş ancak subayın adını vermemişti. Komiser Cemil Bey’in mektuplarının yazıhanesinde bulunmasıyla Percival Hadkinson’un bu mektupları niçin kendisinde bıraktığı, raporları kime ve nasıl gönderdiği soruları sorulmuş, Hacı Yorgaki soruları sırasıyla, Percival Hadkinson’un sadece not aldığı, mektupların asıllarının ise kendisinde kaldığı, onun raporları Midilli Adası’ndaki Anadolu ve bütün Adalar Denizi istihbaratının merkez şefi olan Smith’e gönderdiği, raporların balıkçı kayıklarıyla balıkçı kıyafetine giren Smith’in kuryesi tarafından teslim alındığı şeklinde cevaplamıştı.

Böylece işin iyice incelenip derinleşmesi sonucu Clifford Heathcote-Smith’in Hadkinsonlar vasıtasıyla Anadolu’nun iç taraflarına kadar ajanlar gönderdiği, kurduğu yuvalardan kurye ajanlarıyla raporlar aldığı, Manisa’da Çerkes Hasan adında birinin bu ajan ve kuryeleri çiftlikte yerin altını

---

hareket eden batarya, görev yerine geldikten sonra Kösten (Uzunada) Adası’na giden deniz yolunu kapatmak için Eski Foça’ya yerleştirilerek 17 Kasım’a kadar 17. Kolordu Kumandanı Bruno von Trommer Paşa’nın emrinde kalmıştı. Özellikle bataryada görev yapan Türk mürettebatın atış çalışmalarıyla Türk subayların batarya kumandanı ve atış düzenleyici olarak yetişip yetişemedikleri gerek Trommer Paşa gerekse Çanakkale kara harekâtının sona ermesi ve bölgenin önem kazanması üzerine karargâhını İzmir’e taşıyan 5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders Paşa tarafından devamlı surette denetlenmişti. (Celal Öcal, *I. Dünya Savaşı’nda İzmir Savunması*, İleri Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 131,140-141.)

³⁰ Liman von Sanders Paşa, hatıralarında İzmir’in önde gelen ailelerinden birinin bir mensubunda, İzmir’de kumandan olan General Trommer ile yine İzmir’de olduğu sıralar kendisinin askeri faaliyetlerinin tam tamına kaydedildiği bir günlük bulunduğunu, tesadüfen o kişinin kardeşinin de sahilin açıklarında yatan düşman gemilerden birinde subay olduğunu ifade etmekteydi. Bu kişi Charles Hadkinson olup Omala adlı İngiliz gemisinin kaptanıydı. (Liman von Sanders, *Türkiye’de Beş Yıl*, Çev: Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.198; Mackenzie, a.g.e, s. 248.)

kazarak yaptırdığı güzel bir odada yatırıp barındırdığı, Manisa'da Eğriköylü Yorgiko'nun karısı Despina'nın bu kuryelerden biri olduğu yine Manisa'da Gümüşkeser'den Dimitri'nin Hadkinsonlara casusluk yaptığı anlaşılır. Mesele İzmir Valisi Rahmi Bey'e anlatıldığı zaman sarf ettiği sözler: *"Hayret! Ben İzmir'de casusluk yapılabileceğini ve hele Hadkinsonların casus olabileceğini hiç tahmin etmezdim. Onlara o kadar güvenim vardı ki ara sıra Atina'ya gidip gelmek için müsaade istediklerinde düşünmeden verirdim"* olur.

İzmir'de yapılacak işler bittiğinden raporlar, mektuplar vesikalar toplanır, başta Hadkinsonlar, olmak üzere Hacı Yorgaki bunların ajan ve yatakları İstanbul'a götürülmek üzere İzmir'den trenle Bandırma'ya buradan vapurla İstanbul'a hareket edilir³¹.

4. Hadkinsonların Casusluk Belgeleri

İzmir'de toplanan belgelerden Hadkinsonların casusluğa Balkan Harbi'nden daha önce başladıkları tespit edilmişti. Bu belgelerden bazıları şöyleydi:

Birinci Belge

Atina 17 Ekim 1912

Yunan askeri Manastır'a doğru ilerliyor. Bir kısmı da Selanik yolunu tuttu.

İkinci Belge

İstanbul 10 Ağustos 1912

Muhterem Efendim

Vatan bizi fedakârlığa çağırıyor. Bugünden itibaren işten çekiyorum. Bundan müteessirim. Milletimizin geçirdiği nazik zamanlarda hizmet için

³¹Akdemir, "Bizde Casusluk", *Tan*, 6 Eylül 1935, S:137-3440, s.4.

gidiyorum. Vatanın düşmanlarıyla (Türklerle) çarpışarak öleceğim. Türklerle karşı cenkleşen ya hürriyet ya ölüm diye ölen dedelerimizin kemikleri yanında istirahat bulmayı ister ve dilerim.

İmza

Anarpiros İderos

Üçüncü Belge

3 Numaralı Rapor

Kokeseği’den denizaltı vapuruna dair malumat alamadım. Fakat bir tanesinin Urla’ya gideceği söyleniyor. Çeşmede tahrip edildiği bildirilen top Karaburun’dan getirildi. Çeşme’deki üç tabur ihtiyat askerlerindedir. Numaraları yoktur. Her gün 40-50 araba cephane Saint George Çiftliği ile Karaburun’a gönderiliyor. Liman ve Meis ile Hendek arasında bir denizaltı torpili konmuştur. İzmir-Urla arasında işleyen Hamidiye vapurları muntazam zaman cephane ve asker taşıyorlar. Çiftlik’teki havan topu kaldırıldı.

Yarın sabah 20 Eylül Trommer Paşa Lirav(Lierau), Koda (Kodar von Thurnwerth) ve Filip ile birlikte saat altıda kuzey sahil istihkâmlarını teftişe gidecek. İlk önce üç tepeyi (Kokesi) teftiş edecek.

Fırka 15 Alayları: 38, 45, 56 mıdır? diye sormuştunuz. Cevap:36, 37,38’dir.

Çiftlik’teki batarya kumandanının adı Hamid’dir.

Fırka 16 Alayları:46, 47, 48’dir. 46. Alay 125 ile değiştirilmiştir.

Percival Hadkinson’un kâğıtları arasında bulunan bir zarfın iç tarafını kaplayan mavi kâğıdın çıkarılmasıyla içerisinde bir raporun yazılı olduğu dördüncü belge:

Cavit, Necmeddin Molla Berlin’e gittiler. Kapitülasyon kanunlarını konuşacaklar. İlk iş adliye kanunlarının değiştirilmesine aittir. Bu iş daha ziyade İslamları ilgilendirmektedir. Evlenme, boşanma vesaire gibi... İttihat ve Terakki üyeleri arasında uyuşmazlık, geçimsizlik vardır. Midilli Rumlarına güvenmeyiniz. Doğru adamlar değillerdir.

Zarfin arkasında ayrıca kurşun kalemle yazılmış birtakım yazılar daha vardı ki okunabilenlerden bunların batırılan gemilerin isimleri olduğu anlaşılmaktaydı³².

5. İstanbul'a Yolculuk ve Casusluk Olayıyla İlgili İşleyen Süreç

Başta Hadkinsonlar, olmak üzere Hacı Yorgaki bunlara ajan ve yataklık edenler İstanbul'da yargılanmak üzere İzmir'den trenle yola çıkarılır. Tren yolculuğundan sonra Bandırma'dan vapura bindirilen casuslar burada ayrı ayrı kamaralara konulur, kaçmamaları ve dışarıdan herhangi biriyle temas etmemeleri için her türlü tedbir alınır. Bir süre sonra Seyfi Bey'in kapısı çalınır ve polis memurlarından Mehmetçe Bey içeri girerek Hacı Yorgaki'nin kendisini öldürdüğünü söyler. Beraber Yorgaki'nin kamarasına gidildiğinde yerde boğazından fışkıran kanlar içinde yattığı görülür. Vapur doktoru çağırılıp muayene edildiğinde boğazındaki damarlardan sadece bir tanesinin sağlam ve nabzının da durmuş olduğu teşhisi konularak öldüğüne hükmedilir. Seyfi Bey, sanıkların üzeri, kamaraları aranarak üzerlerinde hiçbir şey bırakılmadığı halde Hacı Yorgaki'nin boğazını kesen bıçağı nereden aldığıнын araştırılmasını ister. Vapur kalktıktan sonra yemek yemeleri için elleri çözülen sanıkların muhafazasına verilen polis memurunun Menemen'den geçerken aldığı bir kavunu Yorgaki'nin yanında çakısı ile kesip kavunu yedikten sonra çakıyı orada unutarak ellerini yıkamak için dışarı çıktığında almış olduğu ortaya çıkar. Olayın vapurda duyulmaması sağlandığı gibi İstanbul'a gelindiğinde yine kimseye sezdirilmeden Yorgaki'nin bedeni vapurdan çıkarılır ve hastaneye götürülür. Fakat yapılan muayenede ölmediği anlaşılır, tedavisi sonuç verir, ölümden kurtulur³³.

Bu arada Hadkinsonlar İstanbul'a getirildiklerinde Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilir. Percival Hadkinson daha İzmir'de tutulduğu sırada üzerinde 80 Lira çıkmış bunun kimin parası olduğu sorulduğunda kendi parası olduğu cevabını vermişti. Para konusu Bekirağa Bölüğü'nde tekrar sorulur. Percival Hadkinson bu kez 80 Lira'nın 30 lirasının kendi, 50 lirasının da casusluk servisinin parası olduğunu itiraf eder. Hadkinsonların diğer

³² Akdemir, "Bizde Casusluk", *Tan*, 6-7 Eylül 1935, S:137-3440/138-3441, s.4.

³³ Akdemir, "Bizde Casusluk", *Tan*, 7-8 Eylül 1935, S: 138-3441/139-3442, s.4.

üyelerinin her yapılan sorgusunda verdikleri tek karşılık “Bizim hiçbir ilişimiz yok. Her şeyi yapan Percival’dır ve kendisinden her şey beklenir” sözleri olur.

Bundan sonra Hadkisonların hepsi³⁴ Divan-ı Harbe verilir. Ancak Divan-ı Harp suç ve belgeler ortada olmasına rağmen bir türlü karar veremez³⁵. Ayrıca bu süreç işlerken Percival Hadkinson’un akrabası Evelyne Rene Lochner³⁶ Percival Hadkison’u kurtarmak için İstanbul’da faaliyete girişir ve Tepebaşı Continental Oteli’ne karargâh kurarak Divan-ı Harp Reisi Nafiz Bey ve diğerlerinin yakasını bırakmaz³⁷. Savaşın sonları yaklaştığından İngilizler ne olursa olsun Hadkisonları kurtarmak için işi oyalama yoluna giderler ve Türklerden rehin aldıkları 45 kişi ile Hadkisonları takas etme teklifinde bulunurlar. Fakat teklif Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından kabul edilmez. Percival Hadkinson İngiliz istihbaratının Türkiye’de kurduğu yuvaları ve kullandığı ajanları bulmak için kendisinin İzmir’e gönderilmesini ister. İzmir’e gönderilirse de eli boş döner³⁸. Bu arada baba oğul Hadkisonları ve Vasilaki Petraki’yi³⁹ kurtarmak için Papalık devreye girer.9 Ağustos1917 tarihli Sadarete gönderilen bir tezkerede adı geçen şahısların cezalarının hafifletilmesi için papanın padişahıtan ricada bulunduğu ayrıca Alman imparatorunun da şefaatçi olduğu⁴⁰ belirtilir.

Nihayet aylarca süren muhakemeden sonra Hadkisonların casus değil muhbir olduklarına hükmedilir ve bütün suç Hacı Yorgaki’nin kesik boynuna asılı kalır. Bunun üzerine Hacı Yorgaki bir dilekçe ile Temyiz Mahkemesine başvurur ve suçlamaları şu şekilde reddeder⁴¹ :

---

³⁴ Alsancak’ta bir doğum hastanesi sahibi olan Grace Williamson Hadkisonlardan Robert ve Percival Hadkinson dışında diğerlerinin iki hafta hapis yattıktan sonra salıverildiği bilgisini tutmuş olduğu günlüğün 10 Kasım 1917 tarihli notları arasında vermekteydi. (<http://www.levantineheritage.com/note23.htm>) Erişim: 17.6.2022)

³⁵ Akdemir, “Bizde Casusluk”, *Tan*, 8 Eylül 1935, S:139-3442, s.4.

³⁶ Evelyne Rene Lochner İzmir’in Alman asıllı levanten ailelerden Lochner’lerin bir üyesiydi. Eşi Rene Louis Lochner’in kız kardeşi Percival Hadkison ile evliydi. (<http://gw.ge neat.org/marmara2>) (Erişim:17.6.2022)

³⁷ Nail Moralı, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Yay Haz: Erkan Serçe, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir,2002, s.78.

³⁸ Akdemir, *A.g.y.*, s.4.

³⁹ Hacı Yorgaki’nin gizli yazı ile muhabere ettiği İstanbul Dava Vekili.

⁴⁰ BOA, HR. SYS.02438.00052.002.

⁴¹ Akdemir, “Bizde Casusluk”, *Tan*,8-9 Eylül 1935, S.139-3442/140-3443, s.4.

1- *Divan-ı Harpçe casusluktan idamlarına hüküm verilenler arasındayım. Kanunen Divan-ı Harp Reisi muhakeme esnasında hazır bulunacakken saatlerce gelmemiş ve muhakemeye devam olunmuştur ki bu usulsüzdür. Kararın tebliğinde de reis bulunmamıştır. Buna mukabil mahkeme azasından olmayan biri mahkemede hazır bulunmuştur. Temyiz kabiliyeti de bildirilmemiştir. Bunlar hükmün yok sayılmasına neden olan sebeplerdir.*

2- *Muhakeme edilenlerin birbiriyle alakası olması gerekirken Percival, Robert Hadkinsonlar ve Vasil'den başka hiçbirimizle alakası olmayan Çerkez Hasan ve arkadaşları da bizimle birlikte muhakeme edildi. Antalyalı Arap Hüseyin de yine bizim muhakemeye karıştırıldı. Hadkinsonlar muhbir gösterilerek affedildi.*

Savcının ceza talebini mahkemenin hafifletmesi usulden iken bilakis artırdı.

3- *İstanbul'da Dava Vekili Vasilaki ile gizli yazı muhaberesinde bulunduğumdan dolayı casuslukla suçlandım. İki Osmanlı arasında herkese yaymamak şartıyla siyasi ve askeri harekâttan bahsetmek suç olmadığı gibi gizli yazı da kanunen yasaklanmamıştır. Gizli yazı ancak sansür talimatına uymayan bir şey olup casuslukla alakası yoktur.*

4- *Kanuna göre casusluk: Düşman tebaası ile muhabere, devletin zararına neden olacak malumat vermek, bu işlerde zanlının garezi yani her üçünün birlikte bulunması şarttır. Bende ise bunların hiçbiri yoktur. Ben bu muhabereyi "Teşkilat ve Vezaif-i Askeriye" namında bir eser neşretmek için öğrenmek üzere yapmıştım. Bunu casuslukla nitelenmek kanuna aykırıdır.*

5- *Percival Hadkinson'u muhabereden haberdar edişim: Harpte bunun Osmanlı tebaasından farksız muameleye tabi tutuluşundan, serbestçe seyahatine müsait, yüksek memurlarla münasebette bulunmasından, kendisinin politikaya meraklı olmasından ve esasen muhabereye imkân bulmayacağından dolayı yazdıklarımın düşman eline geçeceğine ihtimal vermediğimden ileri gelmiştir. Nitekim onun muhaberesine vasita olan kadınlar benim aleyhimde bir tek söz söylemediler. Beni casuslukla itham etmek kanuna tamamen aykırıdır.*

27 Ağustos 1917

Yorgaki Kiryakidi

Divan-ı Harp bu dilekçeye cevap vermez. Bu arada İzmir'deki casusluk olayını haber vererek elebaşlarının yakalanmasında ve kanun önüne çıkarılmasında büyük bir başarı ve liyakat gösterdiği Başkumandanlık Vekâlet'ince onaylanan Komiser Cemil Bey'in 26 Eylül 1917'de iki aylık

nakdi mükâfat, kıdemli olduğu memuriyette de bir derece terfii⁴² uygun görülerek ödüllendirilir.

6. Casusluk Olayının Sonu Mondros Mütarekesi ve Sonrası

Savaş sona erer ve Mondros Mütarekesi imzalanır. İngilizler ilk iş olarak Hadkinsonların serbest bırakılmasını ister. Harbiye Nazırı İzzet Paşa’nın⁴³ emriyle derhal hapisten çıkarılırlar⁴⁴. Percival Hadkinson İstanbul’dan Aydın eski Valisi Rahmi Bey’in de⁴⁵ bulunduğu aynı gemiyle 4 Kasım 1918’de İzmir’e gitmek üzere hareket eder⁴⁶.

İstanbul’un işgaliyle birlikte Türklere düşman bütün unsular harekete geçer. Bir yandan işgal orduları diğer yandan İttihat Terakki’ye dış düşmanlardan fazla dış bileyen muhalifler bunların bir kısmını tutuklayarak Bekirağa Bölüğüne hapsederler. Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Yarbey Seyfi Bey de tutuklananlar arasına katılır⁴⁷ ve Bekirağa Bölüğünde yedi ay hapiste kalır⁴⁸.

Seyfi Bey hapse girdikten bir müddet sonra Percival Hadkinson kendisine “*Bize yaptığı nezaketten, insanlıktan dolayı kendisine teşekkür borçluyuz. Onun hapsedilmesinde benim elim ve tesirim yoktur. Buna emin olsunlar.*” sözlerini içeren bir haber gönderir. Fakat daha sonra Hadkinsonların gizli işlerini ortaya çıkarmanın Seyfi Bey olması nedeniyle adını hapsedilecekler arasına koyduranın Heathcote-Smith olduğu anlaşılır⁴⁹.

Mütareke Döneminde Percival Hadkinson savaş sırasında Ermenilerin katledilmesine dair İttihat ve Terakki Fırkasının on emri olduğu iddia

⁴² BOA, DH. EUM. MH.00162.00043.002.

⁴³ Ahmet İzzet (Furgaç) Paşa 14 Ekim-8 Kasım 1918 tarihleri arasında kurulan hükümette sadaret makamıyla birlikte Harbiye Nazırlığı görevini de üstlenmişti.

⁴⁴ Akdemir, “Bizde Casusluk”, *Tan*, 9 Eylül 1935, S.140-3443, s.4.

⁴⁵ Rahmi Bey Aydın valiliğinden 24 Ekim 1918’de azledilmiş, 27 Ekim’de İzmir’den İstanbul’a gelmişti. Onun tekrar İzmir’e gitmek üzere İstanbul’dan hareket tarihi gazetelere 31 Ekim 1918 olarak yansımıştı. (*Hadisat*, 28 Teşrin-i evvel 1334/28 Ekim 1918, No:9, s.2; *Atı*, 1 Teşrin-i sani 1334/1 Kasım 1918, No: 295, s.2; *Sabah*, 1 Teşrin-i sani 1334/1 Kasım 1918, No:10400, s.2.)

⁴⁶E.O.Mousley *The Secrets Of A Kuttite An Authentic Story Of Kut, Adventures In Captivity And Stamboul Intrugue*, London John Lane New York John Lane Company, 1922, s.367.

⁴⁷ Akdemir, *A.g.y.*, s.4.

⁴⁸ *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989, s.181.

⁴⁹ Akdemir, *A.g.y.*, s.4.

edilen bir dosyayla adını bir kez daha duyurur. Hadkinson bu dosyayı istihbarat işlerinde ilişkilerini devam ettirdiği ve 1919'da İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği kadrosunda çalışan⁵⁰ Heathcote-Smith'e gönderir. Emniyet Müdürlüğü'nde çalıştığı ileri sürülen bir Ermeni'den temin edildiği bildirilen bu dosyadaki belgelerle buna benzer belgelere dair söylentilerin bolca dolaştığı işgal İstanbul'unda müttefik devletler temsilcilerince üzerinde önce durulsa da Ermenilerce uydurulmuş bu tür belgelere fazla itibar edilmez⁵¹.

Percival Hadkinson, Türk İstiklal Savaşı'nın kazanılması ve Türk Ordusu'nun İzmir'e girişinden sonra İzmir yangınının başladığı 13 Eylül 1922'de İngiliz vatandaşlarını almak için bekleyen mavnalardan birine en son binenlerden biri olarak şehri terk eder⁵². İzmir yangını ve şehirdeki olaylarla ilgili İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na bir rapor gönderir. Bu rapor 1922 Aralık'ında yangının yol açtığı kayıplar sonucu ortaya çıkan davada İzmir'den gelen raporları kullanmak isteyen İngiliz Sigorta Birliği tarafından Dışişleri Bakanlığı'na yapılan başvuru üzerine söz konusu olur.

Yangınla ilgili açılan davada sigorta şirketleri poliçelerinde savaş, ayaklanma, iç karışıklıklardan doğan zarar ve ziyarı hariç tutan ibareyi göz önünde bulundurarak bu yangınla ilgili iddialar için sorumluluk almayı reddeder ve poliçe koşulları gereğince talep sahiplerinin kayıplarının istisnai durumlardan herhangi biriyle bağlantılı olmadıklarını kanıtlamaya davet eder. Percival Hadkinson gibi İngiliz Dışişlerine yangınla ilgili rapor gönderenler arasında İzmir Başkonsolosu Sir Harry Lamb ve Konsolos Yardımcısı Edwyn Cecil Hole da bulunur. Ancak Dışişleri Bakanlığı Lozan Antlaşması'nın uzun süren müzakereleri sırasında bu bilgileri kamuoyuna açıklama konusunda isteksiz davranır. İngiliz Sigorta Birliği 1924 Mart başlarında Dışişleri Bakanlığı'na uzunca bir mektup yazarak bu kararın yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ileri süren ortak bir savunmada bulunur. Amaç sadece yangınla ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak ve siyasi görüş sorunu olmadan sadece bakanlığın çeşitli memurlarının gerçekte tani oldukları olayları ortaya koymaktır. Dışişleri Bakanlığı raporların resmi ve gayri resmi iki sınıf olduğunu resmi olmayan raporların yazarlarının

⁵⁰ *Who's Who 1944*, The Macmillan Company, New York, s.1252.

⁵¹ Abdurrahman Bozkurt, *İtilaf Devletlerinin İstanbul İşgal Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), 2009, ss.100-102.

⁵² Giles Milton, *Kayıp Cennet Smyrna 1922 Hoşgörü Kentinin Yıkılışı*, Çev: Esra Aktuğlu, Şenocak Yayınları, 2009, s.207.

isimlerinin zaten verilmiş olduğunu belirtir. Fakat resmi raporların yayınlanması sorunu dikkate alınarak bunları siyasi nedenlerle parlamentonun önüne getirmenin kamuoyu yararına olmayacağına karar verilir. 1924 Nisan’ında Atina Temsilciliği Percival Hadkinson ile raporunun kullanımı hakkında temasa geçer. Kendisi bu zamana kadar Midilli’de gayri resmi olarak çalıştığından Dışişleri Bakanlığı raporunun kullanılabilceğini kabul eder. Ancak Hadkinson, resmi sıfatla kendisi tarafından hazırlanan raporunun, büyük ölçüde kulaktan dolma bilgilere dayandığını İngiliz Sigorta Birliği için diğer konsolosluk raporları veya riske atacak hiçbir çıkarı olmayan kişiler tarafından yazılan raporlar kadar değerli olamayacağını belirterek kullanılmasını reddeder. Bu arada Hadkinson ailesinin Türkiye’de hala geri almayı umduğu mülkleri ve alacakları vardır. Fakat Dışişleri Bakanlığı’nun bir daha Türkiye’ye geri dönemeyecekleri görüşünde olması karşısında hayal kırıklığına uğrayan Percival Hadkinson biraz acıyla: *“Türklerin bize karşı düşmanlığı bazı akrabalarımın son savaş sırasında istihbarat departmanımıza yardım etmesinden kaynaklanıyor. Bu nedenle hükümetimizin haklarımızı daha fazla desteklemesini bekliyorduk”*⁵³ sözlerini sarf eder. İstihbaratın odak noktasında olan bu şahıs için kullandığı ifade oldukça ilginç bir serzeniş olsa gerektir.

Rum Avukat Hacı Kiryako’ya gelince İstanbul Askeri Divan-ı Harbi’nde idam sehpasından kurtulup İzmir’e döner ve Yunan Ordusu’nun işgaliyle Yüksek Komiserliğe atanan Aristidis Stergiadis’in mahremi sıfatıyla pek çok Türk ve Müslüman ocağı söndürülmesinde önemli rol oynar. Düşmanın bozgunu üzerine İzmir Divan-ı Harbi’ne verilir ancak bu defa idam sehpasından kurtulamaz. Hacı Kiryako’yu idam sehpasında bizzat gören Gazeteci Cemalettin Saraçoğlu: *“şu gerçeğe bir kere daha inanmış oldum. Bu millete ihanet edenler er geç hak ettikleri cezayı mutlak surette çekiyorlar...”*⁵⁴ sözleri kuşkusuz toplum vicdanı ve hafızasında yer etmiş kayda değer bir saptamadır.

Sonuç

I. Dünya Savaşı’nın başlamasına neden olan askeri ve siyasi sebepler Osmanlı Devleti’nin kaderini belirlemede önemli rol oynamış, Almanya’nın

⁵³ https://openjournals.library.sydney.edu.au_article (Erişim:1.7.2022)

⁵⁴ Saraçoğlu, A.g.e., s. 159; “Harb-i Umumi’nin Son Senesinde İzmir’de Yakalanan Rum Avukat Hacı İngilizlerin Bir Casusu İdi...” *Haftalık Yeni Gazete*, 23 Eylül 1926, No: 19, s.3.

1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş ilan etmesiyle savaşın yayılma alanı içine hızla çekilen Osmanlı Devleti 2 Ağustos'ta Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalayarak aynı gün seferberlik ilan etmişti. Hükümet, seferberliğin ilanı ile birlikte yayınladığı bir talimatnameyle ülkedeki tüm haberleşme vasıtalarına ve basına ordu hakkında yayın yasağı getiren sansür uygulamasını yürürlüğe koymuştu. Harbiye Nezareti'nin emrinde yürütülecek bu uygulamayla İstanbul ve önemli mevkilerde sansür merkezleri kurulmuş, hükümetin sansüre tabi tuttuğu dilleri bilen memurlar sansür merkezlerinde oluşturulan heyetlerde görev alarak özellikle casusluk ve propaganda faaliyetlerini büyük bir dikkat ve hassasiyetle takip etmişlerdi. Bu sayede savaşın sonlarında İzmir'de bir Rum avukat vasıtasıyla şehrin İngiliz asıllı Levanten ailelerinden biri olan Hadkinsonların casusluk yaptıkları anlaşılmış ve başında Percival Hadkinson'un bulunduğu büyük bir casusluk şebekesi ortaya çıkarılmıştı.

Olay, İzmir'de Hacı Yorgaki adlı Rum bir avukatın şehirde görevli Komiser Cemil Bey'e para karşılığında İstanbul'da ticari bilgi toplamak için teklifte bulunması, Cemil Bey'in toplayacağı bilgilerin hükümetin ve ordunun zararına olmayacağı konusunda ikna olup teklifi kabul etmesi üzerine Hacı Yorgaki'nin ondan bu bilgileri gizli mürekkeple yazmasını fakat mektuplarını kendisinin değil Yunan Konsolosluğu Baş tercümanı Yorgi vasıtasıyla ulaştırılmasını istemesi ve Cemil Bey'in durumdan kuşkulunup Başkumandanlık Vekâleti İstihbarat Şubesi Müdürü Seyfi Bey'i durumdan haberdar etmesiyle başlamış, Seyfi Bey'in Cemil Bey'e vereceği sahte bilgilerle Hacı Yorgaki'ye oynanan ve bir süre devam eden bir oyun olayın seyrini takip etmişti. Kendisine sağladığı sahte bilgilerden oldukça memnun kalan Hacı Yorgaki'nin sonunda Cemil Bey'den düşmanın işine yarayacak bilgiler istemesi, oynanan oyuna nihayet verilmesinin en önemli gerekçesi olmuş ve olayı yerinden çözmeye karar verilerek Seyfi Bey başta olmak üzere İstanbul Askeri Sansür Müfettişliğinden bir heyet İzmir'e gitmişti.

İzmir'de Hacı Yorgaki'nin mağazasını takibe alan Seyfi Bey, posta dağıtıcısı olarak kılık değiştiren bir memurunu Yorgaki'ye yazılmış bir mektubu vermek üzere mağazaya göndermiş, mektubu kime götüreceği veya kimin alacağını gözlemek için ikinci bir memur görevlendirmişti. Çok geçmeden İzmir'in tanınmış İngiliz asıllı Levanten ailelerinden olan Robert Hadkinson'un mağazaya gelerek mektubu aldığı görülmüş, dışarı çıkacağı

sırada mağazaya baskın düzenlenmişti. Bu arada Hadkinsonların evi de aranmış ve her iki tarafta yapılan aramalarda gizli mürekkeple yazılmış belgeler ele geçirilmişti. Toplanan bu belgeler incelendiğinde Hadkinsonların casusluğa Balkan Savaşı’ndan daha önce başladıkları tespit edilmiş, tutuklanarak İstanbul’a götürülen casuslar, Divan-ı Harbe verilmişti. Uzun bir yargılama sürecinden sonra Divan-ı Harp Hadkinsonlar hakkında casus değil muhbir oldukları yönünde karar vermiş, suç Hacı Yorgaki’nin üstünde kalsa da nihayet hepsini kurtaran ve yeniden İzmir’e dönmelerini sağlayan Mondros Mütarekesi olmuştu. Ancak Türk İstiklal Savaşı’nın kazanılması ve Türk Ordusunun İzmir’e girmesinin ardından Hadkinsonlar, şehri terk ederken, Yunan işgali sırasında birçok Türk ve Müslüman ocağı söndüren Hacı Yorgaki, İzmir Divan-ı Harbi’ne verilerek yargılanmış ancak bu defa idam sehpasından kurtulamamıştı.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH. EUM. MH.00162.00043.002.

BOA, HR. SYS.02438.00052.002.

BOA, DH. KMS. 00041.00032.001

Sürelî Yayınlar

Atı

Hadisat

Haftalık Yeni Gazete

Sabah

Tan

Tanin

Tasfir-i Efkâr

Kitaplar

Bozkurt, Abdurrahman, *İtilaf Devletlerinin İstanbul İşgal Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), 2009.

Bulut, Mehmet Hasan, *İngiliz Derviş Yeni Türkiye'nin Doğuşu ve Aubrey Herbert*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Geyikdağı, V. Necla, *Foreign Investment in the Ottoman Empire International Trade and Relations 1854-1914*, I.B. Tauris Publishers, London- New York, 2011.

Karabekir, Kâzım, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik? 2*, Emre Yayınları, İstanbul, 2000.

Lüleci, Abdullah, *I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)*, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Mackenzie, Compton, *Gallipoli Memories*, Dumbleday and Dorend Company, Garden City-New York, 1930.

Milton, Giles, *Kayıp Cennet Smyrna 1922 Hoşgörü Kentinin Yıkılışı*, Çev: Esra Aktuğlu, Şenocak Yayınları, 2009.

Moralı, Nail, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Yay Haz: Erkan Serçe, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2002.

Mousley, E.O., *The Secrets Of A Kuttite An Authentic Story Of Kut, Adventures In Captivity And Stamboul Intrigue*, London John Lane New York John Lane Company, 1922.

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 2013.

Öcal, Celal, *I. Dünya Savaşı’nda İzmir Savunması*, İleri Yayınları, İstanbul, 2015.

Saraçoğlu, Ahmet Cemaleddin, *Gazeteler, Gazeteciler ve Olaylar Etrafında Mütareke Yıllarında İstanbul*, Haz: İsmail Dervişoğlu, Kitabevi, İstanbul, 2009.

Taçalan, Nurdoğan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, 1971.

Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989.

Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

Sanders von, Liman, *Türkiye’de Beş Yıl*, Çev: Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

Who’s Who 1944, The Macmillan Company, New York.

Makaleler

Ahmed Hamdi, “Anadolu Madenleri Hakkında Tedkikat”, *Türkiye İktisat Mecmuası*, 25 Ağustos 1339/1923, No:25, s. 198.

Keleşyılmaz, Vahdet, “I. Dünya Savaşı’nda Ulusal Güvenlik ve Dil Bilir Eleman İhtiyacı”, *Askeri Tarih Bülteni*, 25/48 (Şubat 2000), s. 144.

Mehmetefendioğlu, Ahmet, “Rahmi Bey’in İzmir Valiliği”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 1/3.1993, s. 347.

İnternet Kaynakları

[https:// wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Şadi_Karagözoğlu](https://wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Şadi_Karagözoğlu) (Erişim: 22.5.2022)

[http:// www.ancestry.com-Robert_Hadkinson](http://www.ancestry.com-Robert_Hadkinson) (Erişim:1.6.2022)

[http:// www.levantineheritage.com/note23.htm](http://www.levantineheritage.com/note23.htm) (Erişim: 17.6.2022)

[http:// gw.geneat.org/marmara2](http://gw.geneat.org/marmara2) (Erişim:17.6.2022)